Od narave in skupnosti do uspešnega gospodarstva, ki zagotavlja blaginjo za vse

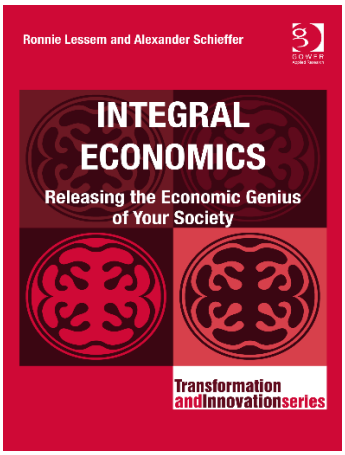
Elizabeta II. Britanska, kraljica Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske od leta 1952 do leta 1922, je novembra 2008, ob obisku prestižne London School of Economics, javno zastavila vprašanje ekonomski stroki, zakaj ni znala napovedati ekonomske krize leta 2008. 10. avgusta 2009 je skupina uglednih ekonomistov Združenega kraljestva[1] v odprtem pismu odgovorila kraljici Elizabeti. Naslednji odlomek iz njihovega pisma je nadvse poučen:

> *»Prepričani smo, da je ozko usposabljanje ekonomistov, ki se osredotoča na matematične tehnike in gradnjo empirično nenadzorovanih formalnih modelov, glavni vzrok tega neuspeha naše stroke. To pomanjkljivost še povečuje zasledovanje matematične tehnike zaradi nje same, v številnih vodilnih akademskih revijah in univerzitetnih oddelkih ekonomije. Obstaja vrsta presoje, ki jo omogoča ukvarjanje z literaturo in zgodovino, ki pa je ni mogoče ustrezno izraziti v formalnih matematičnih modelih. To je bistven del resnega izobraževanja v ekonomiji, vendar je bil odstranjen iz večine vodilnih diplomskih programov iz ekonomije na svetu, vključno s poglavitnimi ekonomskimi oddelki v Združenem kraljestvu. Modeli in tehnike so pomembni. Vendar glede na zapletenost svetovnega gospodarstva potrebujemo širšo paleto modelov in tehnik, ki jih vodi veliko večje spoštovanje vsebine in veliko več pozornosti zgodovinskim, institucionalnim, psihološkim in drugim zelo pomembnim dejavnikom ... Kot usposobljeni ekonomisti in državljani Združenega kraljestva smo opozorili na te težave, ki pestijo našo stroko. Na žalost se trenutno nahajamo v manjšini."*

Dodamo lahko, da ne gre le za nezmožnost napovedati ekonomske krize: v integralni seriji izhajamo iz spoznanja, da je močno prevladujoča neoliberalna paradigma v veliki meri odgovorna za sedanja neravnotežja v odnosu do trajnostnih razvojnih ciljev človeštva in planeta.[2] Zato smo kot obetaven konceptualni okvir za iskanje rešitev in odgovorov na sedanje in pričakovane prihodnje izzive in krize uporabili paradigmo integralnih svetov profesorjev Ronnieja Lessema in Alexandra Schiefferja.

Integralna ekonomija: bogastvo teoretskih snovanj in svetovno priznanih praktičnih modelov

Globalna misleca in humanista Lessem in Schieffer, po osnovni akademski izobrazbi ekonomista, sta zgornji odlomek iz pisma britanskih ekonomistov umestila v uvod k teoretski utemeljitvi in razlagi integralne ekonomije (knjiga *Integral Economics* – slika desno)[3]. Poleg izjemnega bogastva alternativnih teoretskih snovanj sta v okviru svoje integralne paradigme predstavila in razložila še številne odmevne praktične modele – veliko jih bomo spoznali tudi v tokratni integralni seriji. Najbolj značilne, lahko bi rekli ikonične primere integralnega podjetništva in bančništva iz različnih svetovnih kultur prikazujemo na sliki 2.

Slika 1: Naslovnica knjige Integral Economics.

[1] Med njimi Geoffrey Hodgson, Paul Ormerod in Bridget Rosewell.

[2] Razpravo o ekonomskih teorijah in trajnostnem gospodarstvu sicer načrtujemo pri obravnavi »zahodnega« sveta.

[3] Lessem, R. in Schieffer, A. Gower, 2010. Predstavitev knjige na: https://www.trans-4-m.com/transformation-innovation-book-series/integral-economics/, str. x – Prologue. Citirani odlomek smo kot uvod v kratko predstavitev integralne ekonomije povzeli tudi v knjigah *Integral Green Slovenia* (Piciga idr., 2016, str. 7-8) in *Eko, zeleno, modro, trajnostno v humanistiki* (poglavje Integralni svetovi in integralna ekonomija, str. 256).

Čeprav so nekatera integralna podjetja bolj poznana po sožitju z naravo in vpetosti v skupnost oz. imajo to razsežnost bolj poudarjeno (primer: SEKEM – biodinamično podjetje-skupnost)[4], pa Lessem in Schieffer poudarjata, da nov model integralne ekonomije v skladu z GENE konceptom (slika 4) praviloma začnemo graditi z ukoreninjenostjo v naravi in skupnosti. Po drugi strani pa vsak od primerov, ki jih predstavljamo kot zglede posameznih integralnih ekonomskih poti, vključuje vse štiri razsežnosti – svetove, poglede na realnost,[5] ki jih povezujejo vrednote v središču (slika 5). Ustanovitelji in predstavniki SEKEM-a na primer vedno poudarjajo nujno vključenost drugih realnosti oz. razsežnosti, od kulture (umetnosti) in duhovnosti do znanosti in izobraževanja ter ekonomije in financ.

Slika 2: Svetovno priznani modeli integralne ekonomije

V prihodnjih nadaljevanjih bomo odlične prakse integralne zelene ekonomije[6], tako iz Slovenije in Evrope kot iz drugih svetovnih regij obravnavali v okviru sklopov o posameznih »svetovih«, seveda z odkrivanjem, kako uravnotežujejo vse štiri razsežnosti in moralno jedro. Če sledimo sliki 2:

[4] Spoznali smo ga v 6. nadaljevanju (povezava tukaj).

[5] To je naravo in skupnost (»jug«), kulturo in duhovnost oz. ozaveščenost (»vzhod«), znanost, tehnologijo in sisteme (»sever«), podjetništvo in finance (»zahod«). Izraze, kot so »južni«, »vzhodni« in podobno, Schieffer in Lessem dosledno postavljata v narekovaje, s čimer želita poudariti njihov metaforični pomen in se izogniti poenostavljeni geografski povezavi. Vendar pa menita, da ni mogoče prezreti resonance med temi različnimi pogledi na resničnost in vidiki globalne geografije. Prim. 2. nadaljevanje (povezava tukaj).

[6] Integralno ekonomijo smo nadgradili v integralno zeleno ekonomijo, ker nas zanimajo predvsem poti do trajnostnega zelenega gospodarstva, kot ga spodbujamo v Evropi (zeleni prehod), v skladu s krovnim ciljem blaginje za vse ob ohranjenem zdravem naravnem okolju – prim. slika 2 z integralno vizijo za Slovenijo in Evropo v 1. nadaljevanju (povezava tukaj).

- V okviru »južnega« sveta bomo spoznali še **Banko Grameen**, bangladeško »Banko za revne« (organizacija za mikrofinanciranj) socialnega ekonomista **dr. Muhammada Yunusa**, dobitnika Nobelove nagrade za mir, ki pooseblja gibanje za socialno podjetništvo in samozadostnost[7].
- Kot zgleda »vzhodne« integralne ekonomske poti multinacionalko **Canon** iz Japonske[8], ki se je s sledenjem japonski poslovni filozofiji "kyosei"[9] ali ko-evolucije uveljavila ne le s poslovno uspešnostjo, ampak tudi z odgovornostjo do ljudi in okolja, in **Gibanje Sarvodaya Shramadana**[10] (za prebujenje vseh), eno od največjih svetovnih razvojnih pobud, ki združuje budizem in Ghandijevo filozofijo. Ustanovitelj: **dr. A.T. Ariyaratne**, dolgoletni vodja, nato njegov sin **dr. Vinya Ariyaratne**.
- Za »severno« integralno pot: svetovno vodilno zadružno podjetje, baskovska korporacija **Mondragon**[11], z več kot 70.000 zaposlenimi v Španiji in po svetu, ki sodi med največja in najbolj inovativna podjetja v Španiji. Ustanovljena je bila leta 1958 pod idejnim vodstvom očeta Arizmendiarriete in poleg podjetij podobno kot SEKEM vključuje vrsto podpornih institucij.

Kako pa je mogoče, da podjetja »zahodnega« sveta gradijo na naravi in skupnosti ter kulturi in duhovnosti oz. ozaveščenosti, v nasprotju s prevladujočo ekonomsko paradigmo, ki vse (torej »južni«, »vzhodni« In pogosto tudi »severni« svet) podreja dobičku?

- Podjetje **Interface**[12] (»zahod«), čeprav že globalno uveljavljeni proizvajalec talnih oblog, je njegov ustanovitelj in predsedujoči **Ray C. Anderson** konec 20. stoletja vizionarsko preobrazil v vodilno trajnostno podjetje v svoji panogi. V opredelitvi trajnostnega podjetja je poudaril zgledovanje po naravi, tudi v smislu biomimikrije. Navdihnila ga je znamenita knjiga *Biomimicry : Innovation Inspired by Nature* avtorice Janine M. Benyus, in sicer z idejami krožnih procesov, neškodovanja biosferi, ničesar jemati iz narave, česar ni mogoče obnoviti hitro in na naraven način, in ne proizvajati odpadkov. *Trajnostno podjetje je obnovitveno podjetje, ki se zgleduje po naravi; zemlji vrača več, kot iz nje jemlje.*

  Načrt za uresničevanje trajnostnega razvoja podjetja Interface je vključeval sedem ključnih področij (»front«) in na vsakem naj bi do leta 2020 napredovali do vrha. Vse fronte naj bi se srečale na vrhu, na katerem je okoljski odtis nič (zato »mission zero«).

  Slika 3: Logotip za »mission zero«.
- Glede na ogromne posledice prevladujočega modela bančništva na življenje in delo vseh nas (spomnimo se samo vzrokov za ekonomsko-finančno krizo leta 2008!) pa nas bo v okviru »zahodnega« sveta tudi zanimalo, kako deluje alternativna, trajnostna banka, ki se je razvila na evropskih tleh. Nizozemska **Triodos Bank** N.V., pionir v etičnem bančništvu, financira podjetja in projekte, za katere oceni, da imajo dodano kulturno vrednost in koristijo tako ljudem kot okolju. Leta 1980 je bila ustanovljena kot antropozofska pobuda, torej v skladu z načeli Rudolfa Steinerja, kasneje pa je svoje filozofske temelje razširila.

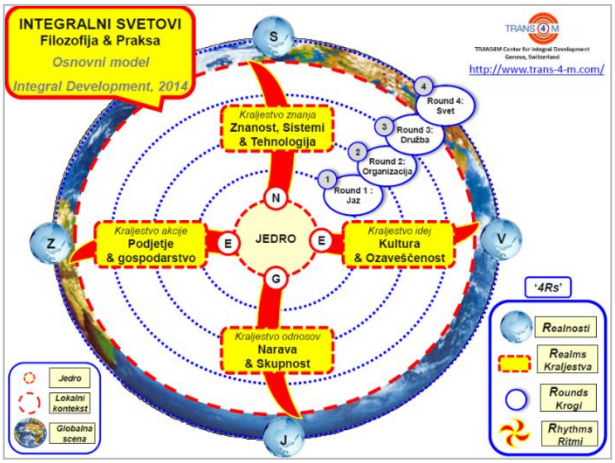
Lessem, Schieffer, Yunus in A.T. Ariyaratne so predstavniki številnih priznanih ekonomistov, ki jim je uspelo preseči uvodoma opisano ujetost (ukalupljenost) v eno ozko ekonomsko paradigmo. In kar je še posebej razveseljivo, vendar premalo znano: ne samo, da imamo v ekonomiji mnogo znanstvenikov, ki so sposobni širšega razmisleka o predmetu svojega preučevanja, ampak poleg teoretskih prispevkov obstajajo tudi svetovno priznani ekonomski modeli, ki že desetletja v praksi uspešno združujejo gospodarsko konkurenčnost z družbeno pravičnostjo, odgovornostjo do okolja in drugimi cilji trajnostnega razvoja.

[7] Povezava na Yunus Centre: https://www.muhammadyunus.org/.
[8] Spletna stran podjetja: http://global.canon/en/.
[9] "Kyosei": Izraža našo predanost, da vidimo vse ljudi, ne glede na kulturo, običaje, jezik ali raso, harmonično živeti in delati skupaj v sreči za prihodnost. Vir: https://global.canon/en/corporate/philosophy/.
[10] Spletna stran gibanja: http://www.sarvodaya.org/.
[11] Spletna stran podjetja: https://www.mondragon-corporation.com/en/.
[12] Več na povezavi: https://www.interface.com/US/en-US/more-from-interface/about.html.

Nekateri od teh so v Sloveniji kot taki dokaj poznani oz. so nam blizu – na primer banka Grameen, SEKEM, Mondragon. Imeli smo tudi priložnost, da njihove ustanovitelje in/ali predstavnike osebno spoznamo ob njihovem obisku pri nas, kot so dr. Muhammad Yunus, dr. Ibrahim Abouleish, dr. Vinya Ariyaratne.

Slika 4: GENE[13] kot štiridelni transformacijski model (več v: 2. nadaljevanje)

Slika 5: Integralni svetovi, osnovni model (več v: Uvod in 2. nadaljevanje)

Integralna zelena ekonomija v Evropi in Sloveniji

Seveda imamo v Evropi in Sloveniji tudi obilje integralnih trajnostnih praks, mnoge bomo preučili v prihodnjih prispevkih, nekaj smo jih že predstavili v dosedanjih[14]. Nekateri so se v določenem obdobju razvijali v nasprotju z uveljavljenimi usmeritvami in celo voljo pristojnih institucij, na primer:

- država **Finska**, ki je iz zaostale kmetijske in industrijske dežele, v globoki gospodarski krizi, v desetih letih s svojstvenim pristopom razvoja na znanju temelječe in trajnostne družbe preskočila na prva mesta na svetovnih lestvicah gospodarske konkurenčnosti;
- **Domel** iz Železnikov, mednarodno prodorno visokotehnološko podjetje z notranjim lastništvom in upravljanjem zaposlenih, ki je podobno kot Mondragon prebrodilo finančno in ekonomsko krizo po l. 2008 brez odpuščanja zaposlenih:

Slika 6: Rešitev za energijsko nalepko – priložnost za Domel

[13] GENE (Grounding, Emerging, Navigating, Effecting – koreninjenje, postajanje, krmarjenje, udejanjanje ali učinkovanje) je štiridelna spiralna sila, ki aktivira ves model Integralni svetovi in model integralne ekonomije.

[14] Solčavski gorski les in sonaravno upravljanje z gozdom, napovedali smo še več dobrih praks (3. nadaljevanje), upravljanje z Naturo 2000 (5. nad.), Biodinamična kmetija Zlate misli in projekt »Narava nas uči« (7. nad.).

- Turistično območje **Logarska dolina – Solčavsko**:

Dolgoletni slogan krajinskega parka: *»Logarska dolina ni tu, da bi jo spreminjali, ampak, da ona spremeni vas.«* Skozi stoletja so odnosi med ljudmi in naravo temeljili na naravnih virih, ki so se trajnostno uporabljali v tradicionalnih dejavnostih domačinov, v zadnjem času tudi v turizmu. Zaščita narave in dediščine, prenos znanja in sprejemanje različnosti so temelji za prihodnost trajnih skupnosti.

Slika 6: Obisk v Logarski dolini

In kaj bomo še spoznali v okviru »južne« integralne poti za Slovenijo?
Prav gotovo kakšen primer **obnove ekosistemov** v sodelovanju s skupnostjo, gibanje za bližino in dotik narave v Zgornje Savinjski dolini (projekt **»Naravanje«**), **ekološko kmetijstvo**, sodobne in tradicionalne oblike **soupravljanja trajnostnih virov skupnosti**:

- Koncept **"Dovolj za vse",** za katerim stojita okoljski organizaciji Focus in Umanotera in ki v središče postavlja ljudi in trajnostno upravljanje z viri skupnosti (kot so voda, gozd, rodovitna tla in obnovljivi viri energije). Temeljni del spletne platforme dovoljzavse.si[15] je zemljevid dobrih praks, na katerem je vpisanih več kot 100 dobrih praks. Biodinamično kmetijo Zlate misli smo že predstavili (7. nad.), v nadaljevanju si bomo ogledali še Energetsko zadrugo Zeleni Hrastnik[16].
- **Agrarne skupnosti** (»Commons«) v Sloveniji in Evropi kot večstoletna tradicija odgovornega skupn(ostn)ega upravljanja z naravnimi viri, zlasti skupnih pašnikov in gozdov.

V skladu s konceptom pametne integracije politik Evropske unije za trajnostni razvoj[17] bomo opozorili tudi na obsežen in kompleksen preplet politik, zakonodajnih dokumentov, strategij, programov in ukrepov ter finančnih mehanizmov, ki podpirajo ohranjanje in obnovo narave, sonaravne gospodarske dejavnosti in trajnostne skupnostne prakse. Politike EU za trajnostni razvoj in zeleni prehod pa bomo bolj sistematično predstavili v sklopu prispevkov o »severni« in »zahodni« razsežnosti.

Nadaljevali bomo tudi sodelovanje s pionirji trajnostnega razvoja, izjemnimi socialni inovatorji, vizionarji in misleci, družbeno odgovornimi strokovnjaki (in jih predstavljali) – zlasti iz Slovenije, pa tudi Evrope in širše.

Dr. Darja Piciga

[15] https://dovoljzavse.si/.
[16] https://zeleni-hrastnik.si/.
[17] Več o tem konceptu: UVOD (povezava **tukaj**) in 1. nadaljevanje (povezava **tukaj**). Praktičen primer na sliki 6 – rešitev za energijsko nalepko.